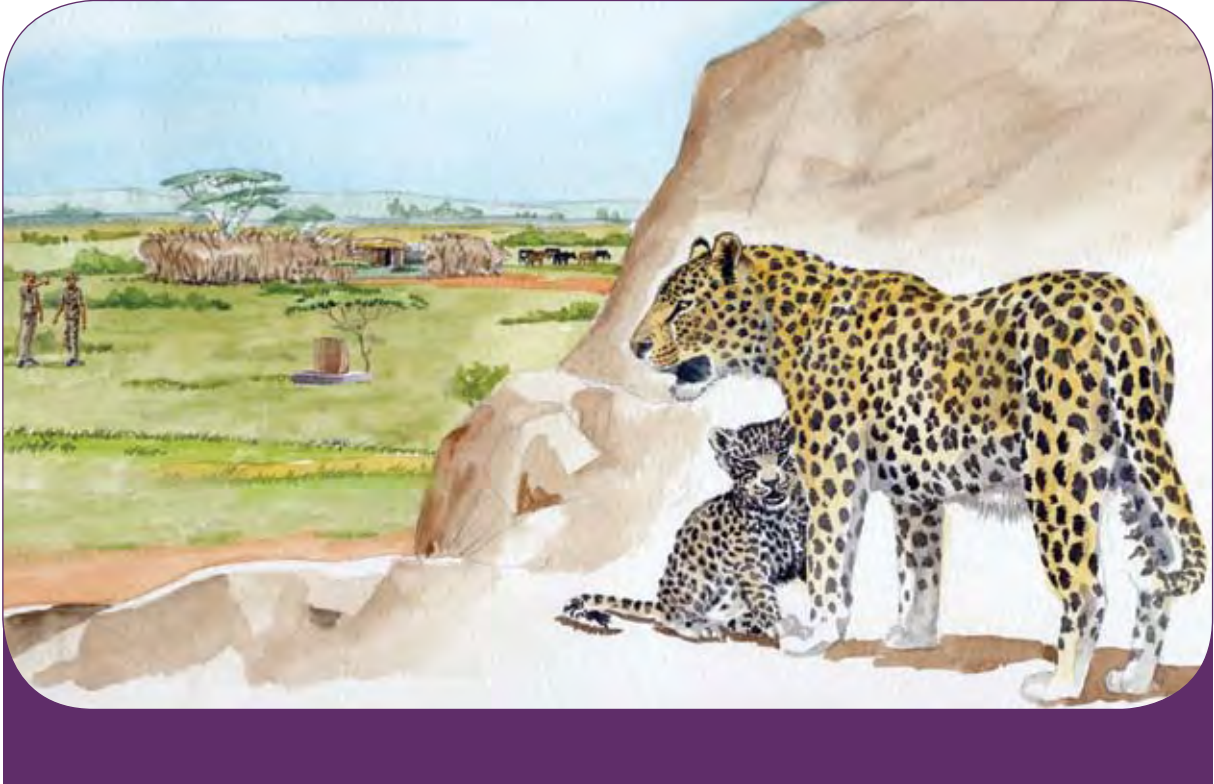

Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori (WMAs): manufaa, changamoto na hatua za kuanzisha

Wanyamapori wanaweza kuhatarisha maisha ya jamii na binadamu – au wakawa hazina kubwa ya asili. Kama unajaribu kulima au kufuga, tembo na simba wanaweza kusababisha uharibifu. Lakini kama uko radhi kukubali mabadiliko na kufanya juhudi za makusudi, wanyama hao hao wanaweza kuwa kivutio cha kipato, ajira na kukuunganisha na ulimwengu.

Mahali ambapo wanyamapori bado wanarandaranda kwa idadi kubwa, serikali zinaruhusu jamii kuanzisha hifadhi za wanyamapori – hususan kwenye maeneo yanayozunguka hifadhi za taifa au hifadhi nyingine, na kwenye ushoroba (njia maalum za wanyama) ambapo wanyama wanasafiri kutoka hifadhi moja kwenda nyingine kwa ajili ya kutafuta chakula, maji na wenza.

KWA NINI KUWE NA JUMUIYA ZA HIFADHI ZA WANYAMAPORI (WMAS)?

WMAs zipo kwa ajili ya kazi mbili. Zinaendeleza urithi wa kipekee wa Afrika wa wanyama wa porini – urithi unaowavuta mamilioni ya watu kutoka maeneo mbalimbali ya ulimwengu kila mwaka.

Pili, zinaruhusu jamii kutoza pesa kutoka kwa wageni hao kwa kuja kuangalia wanyama na /au kukaa kwenye ardhi yao. Mwanzoni, karibu mapato yote kutoka kwa wageni yalikuwa yanaenda moja kwa moja kwa waendeshaji wa shughuli za kitalii – mara nyingi ni wa nje ya nchi – na serikali.

Kila nchi ina majina tofauti, sheria na sera, majina ya maeneo ya hifadhi yanayomilikiwa na jamii. Wengine kama Namibia, wanakubali asilimia 100 ya faida kubaki katika jamii. Kenya inaruhusu jamii kubaki na mapato yote, kasoro kodi inayotokana na matumizi yasiyoathiri wingi wa wanyamapori kwenye ardhi yao.

Sera ya Wanyamapori ya mwaka 1998 ya Tanzania inasema kuwa WMAs zitahakikisha kuwa “jamii itakuwa na mamlaka yote ya kusimamia na kupata manufaa kutokana na juhudi zao za uhifadhi,” ingawa umiliki wa rasilimali-wanyamapori unabaki kwa serikali. Hata hivyo kanuni za WMA za mwaka 2002 zinaeleza kuwa mgawanyo wa manufaa utaelezwa 'na

Nyumbu wakihama

Wanyamapori wanavutia utalii

waraka utakaokuwa ukitolewa mara kwa mara! Waraka wa hivi karibuni unaeleza kuwa mapato yatokanayo na shughuli za uhifadhi yaende moja kwa moja kwa Serikali, ambayo itarudisha asilimia fulani vijijini.

UMUHIMU WA SURA HII*

Kuanzisha Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA) kunatakiwa kuwa ni juhudi zinazoongozwa na jamii yenyewe. Mchakato wake unapaswa kuwa wazi na kushirikisha jamii yote ili maoni ya wadau wote yazingatiwe.

Mchakato, vile vile, huchukua muda mrefu, una ukiritimba na ni wenye gharama kubwa. Inaelekea jamii peke yake haiwezi kuufanikisha mchakato bila kupata kutoka nje ya jamii hiyo ushauri wa kitaalam, pia uwezeshwaji wa kitaalam na kifedha.

Sura hii imeundwa hasa kusaidia wanajamii na viongozi kujua nini cha kutarajia kutokana na mchakato na matokeo yake. Haitumiki badala ya mwongozo wa serikali lakini inaruhusu jamii kufuatilia mwongozo kwa urahisi zaidi na kuelewa vyema.

Mahitaji ya kila nchi yanatofautiana na mwongozo ulioambatanishwa kwenye sura hii ni wa Tanzania. Hata hivyo, ushauri kwa ajili ya mipango shirikishi na

shughuli nyingine bado vinaweza kuwa na maana kwa jamii nyingi zenye wanyamapori wengi katika Afrika Mashariki na Kusini.

NJIA YA KUFUATA UKITAKA KUUNDA JUMUIYA YA HIFADHI YA WANYAMAPORI (WMA)

Mchakato unaitisha jamii kwenye hatua kuu 7 zifuatazo:

1. Kuhamasisha jamii kuhusiana na wanyamapori, matumizi ya ardhi na haki za msingi.
2. Kukubaliana kupitia mkutano mkuu wa kijiji ili kuweza kuendelea na zoezi.
3. Kunda mpango wa matumizi ya ardhi na kutenga maeneo kwa ajili ya WMA.
4. Kusajili kisheria asasi ya kijamii (CBO) ili iweze kutambulika kisheria kama asasi yenye mamlaka ya kusimamia WMA hiyo.
5. Kutangazwa kisheria kwa WMA hiyo na kupata haki za kisheria juu ya wanyamapori.
6. Kushirikiana na mwekezaji ili kuanzisha mradi wa biashara wa kijamii.
7. Kufanya ufuatiliaji wa mara kwa mara wa WMA hiyo.

NGUMU LAKINI YENYE THAMANI

Mchakato ni mrefu na wa kuchosha. Lakini WMA ndio mfumo pekee ulioko Tanzania kwa sasa, unaoweza jamii kupata mamlaka ya kisheria juu ya rasilimali za wanyamapori. Siyo umiliki wa asilimia 100, lakini uwezo wa kuamua na kutumia rasilimali ya wanyamapori kwa manufaa yao Mwanzoni watu walifikiri WMA ni kama mtego wa kuchukua ardhi yao. Lakini ukweli ni kinyume cha walivyofikiri.

Steven Kiruswa,
Mkurugenzi wa Maasai Steppe Heartland
African Wildlife Foundation, Arusha

* Idara ya Wanyamapori ya Wizara ya Maliasili na Utalii ya Tanzania imeandaa kitini cha kufuata wakati wa Kutekeleza Mwongozo wa Kuunda na Kusimamia Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori (WMA) nchini Tanzania. Sura hii inalenga hatua muhimu kwa ajili ya jamii, lakini hairudii kitini. Kwa masuala kama ya maofisa gani wa kushirikisha, na jinsi gani ya kuweka kumbukumbu ya mipango, jinsi ya kuomba vibali, hakikisha kutazama kitini na kuwasiliana na mamlaka zinazohusika na wanyamapori.

KUUNDA JUMUIYA YA HIFADHI YA WANYAMAPORI (WMA): HATUA ZA MSINGI

Hatua ya kwanza: Uhamasishaji na kujitayarisha

Kwa kuwa WMAs zitakuwa kwenye ardhi ya kijiji kumilikiwa kwa pamoja kupitia kijiji, wajumbe wote wa kijiji lazima wakubali au “kufikia muafaka” kwamba wangependa kuendelea na hatua zinazofuata. Ili kuweza kufanya maamuzi ya busara, watu wanahitaji wajue kwa undani taarifa zote kuhusiana na nini maana ya Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA), gharama na manufaa kuhusiana na kuiunda, na hatua za kisheria za kufuata wakati wa kuunda WMA.

Katika hatua ya kwanza, timu ya uhamasishaji inafanya kazi na jamii ili kutoa taarifa hizi na kujibu maswali na dukuduku kutoka kwa jamii. Timu hii inaweza kujumuisha wafanyakazi kutoka Idara ya Wanyamapori, Halmashauri ya Wilaya na taasisi nyingine za serikali. Zaidi ya hao, asasi isiyo ya kiserikali (NGO) inaweza kuongezeka pamoja na asasi ya kijamii (CBO), au mshauri wa kitaalam anaweza kusaidia uhamasishaji na hatua zinazofuata za mchakato.

KITUNZE KIDUMU.....

Nataka watu wajue kuwa kama mtu asipowahifadhi vizuri wanyamapori, na maliasili nyinginezo, zitapotea. Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori (WMA) zinatoa nafasi kwa watu kulinda vitu hivi – miti, inayohifadhi maji chini ya ardhi na kuruhusu mitu kuendelea kutiririka; malisho yanayowezesha mifugo yetu kuishi; udongo unaowezesha nyasi kuwepo. Na wanyama wa porini – ambao kama rasilimali hizi zikitumika kwa busara, zinaweza kukuletea manufaa dhahiri.

*Seraphino Bichabicha Mwanja
Ofisa Wanyamapori wa Wilaya
Wilaya Monduli, Tanzania*

Hatua ya pili: Kukubaliana kuendelea hatua inayofuata

Elimu ya msingi juu ya faida, hasara, na utaratibu wa kuunda WMA utasaidia wanajamii kuamua kama wanakubali kuendelea au la.

Halmashauri ya kijiji inapendekeza kuwa WMA zianzishwe katika maeneo maalum, lakini jamii ni lazima ikubaliane na kufikia muafaka (kupitia mkutano mkuu) ili kusonga mbele. Ni muhimu kuwa watu wote wenye uwezo wa kupiga kura – watu wazima kutoka vijiji vyote

vinavyohusika – wawe wanaelewa vizuri juu ya WMA itakachomaanisha na wakubali kutoa ushirikiano wakati wa kutenga maeneo na mahitaji mengine.

*SIKU ZOTE TUMEKUWA TUKISIMAMIA ARDHI
“Usimamizi wa ardhi siyo wazo jipya. Wamasai kwa kijadi, kwa mfano, siku zote wamekuwa wakitumia mfumo wa usimamizi wa ardhi. Walikuwa wanalisha mifugo yao kwa mzunguko: mabondeni wakati wa masika, na milimani wakati wa kiangazi. Kwa njia hiyo maeneo yote yanarudi katika hali yake.*

Kwa nyongeza, kila mpiganaji – morani – angeweza kukwambia miti ya asili na wangelinda kama inatumika kwa ajili ya dawa. Kwa jadi yao Wamasai wanakata miti pale tu wanapotaka kujenga boma hivyo miti ingeoteana upya. Sasa, kwa sababu idadi ya watu inaongezeka, hakuna tena fursa kubwa ya kuhama na watu wanakata miti kiholela. Zoezi la kupanga na kuanzisha WMA linasaidia kila mtu kufikia muafaka kuwa manufaa yatakuwa kwa watu, ardhi, mifugo na wanyamapori pia.”

*Enock Chengullah,
Ofisa Wanyamapori
Jumuiko la Maliasili Tanzania (TNR)*

Hatua ya tatu: Kuunda asasi ya kijamii (CBO) na Chama kinachotambuliwa kisheria

Kwa kuwa Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori (WMA) nyingi zitaundwa kwenye ardhi ya vijiji viwili au zaidi, kila kijiji kinachagua wawakilishi kwenye asasi ya kijamii (CBO) inayojumuisha vijiji hivyo. CBO hii sasa inaandaa rasimu ya katiba na kutayarisha mpango mkakati kwa ajili ya WMA.

Katiba ya asasi hiyo itaongelea wajibu na majukumu, usimamizi wa fedha, na njia za kutatua migogoro.

Mpango mkakati utajumuisha:

- dira ya wanajamii kwenye WMA
- jinsi dira itakavyofikiwa – malengo na shughuli; na
- jinsi WMA itakavyofanyiwa ufuatiliaji na tathmini.

Itakapokuwa imesajiliwa na serikali, asasi hii itakuwa chama kinachotambuliwa kisheria, chenye mamlaka ya kuisimamia WMA na wanyamapori wake.

Hatua ya nne: Mpango wa Matumizi ya Ardhi na kutenga maeneo kwa ajili ya WMA

Kupanga ni muhimu sana ili kufanikisha WMA. Angalia Sura ya 2 kwa kanuni za kijamii za mpango wa matumizi ya ardhi.

MASWALI YANAYOULIZWA MARA KWA MARA

Ili kupunguza mkanganyiko, haya ndiyo maswali yanayoulizwa mara kwa mara juu ya Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA)

Nini hasa maana ya WMA?

Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA) ni eneo kwenye ardhi ya kijiji/vijiji yaliyokubalika na kutengwa na kijiji kimoja au zaidi kwa misingi ya kuhifadhi wanyamapori na kwa ajili ya biashara inayotokana na uhifadhi huo. Kama vijiji jirani vimeunda WMA

- vinakubaliana kusaidiana kulinda rasilimali ya wanyamapori;
- vina haki ya kuanzisha biashara au kuingia mkataba na watu wengine ili kuanzisha biashara inayohusiana na wanyamapori (mfano miundombinu ya utalii); na
- vinapata mapato kutokana na biashara hiyo na kuamua kwa pamoja jinsi gani ya kuyagawana na kuyatumia.

Jamii inakubaliana juu ya maeneo yaliyotengwa ndani ya WMA ambayo yataruhusu

- kutumika kwa malisho ya mifugo wakati wa kiangazi na wanyamapori;
- biashara zinazohusiana na wanyama wa porini (kama hoteli ya kitalii); na
- matumizi mengine ikiwemo makazi yaliyopo na shughuli za kilimo.

Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA)**SIYO**

WMA SIYO eneo la kijiji la malisho ya mifugo au kilimo kwa mwaka mzima, ingawa kunaweza kuwa na maeneo ndani ya WMA kwa matumizi hayo.

Muhimu, pia, WMA SIYO Hifadhi ya Taifa. Wala SIYO muendelezo wa Hifadhi ya Taifa, Hifadhi ya Taifa kwa siku za usoni, hifadhi ya Wilaya, au hifadhi inayomilikiwa na mtu binafsi. Vijiji vinaweza kutoa leseni kwa wawekezaji binafsi ili kujenga miundombinu ama kuendesha shughuli zao ndani ya maeneo ya WMA (mfano kujenga kambi, kuendesha uwindaji wa usiku). Lakini jamii lazima ikubali juu ya maeneo hayo na shughuli hizo, na ipate sehemu ya mapato kutokana na shughuli hizo na ikiwezekana ipate manufaa mengine kama ajira.

Kwa nini tuhamasishe wanyamapori kuongezeka wakati wanatuingilia?

- Jamii inaweza kupata fedha nyingi kutokana na

biashara katika Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA) na WMA inaweza kufanya jamii kuwa na mvuto mkubwa kwenye biashara hizo.

- Jumuiya za Hifadhi za wanyamapori (WMA) ni njia pekee ambayo sheria inaruhusu jamii kupata mapato kutokana na wanyamapori nchini Tanzania.
- Mfumo wa Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA) unawapa wana jamii fursa ya kupanga, kusimamia na kunufaika kutokana na ardhi yao.
- Mchakato wa kupanga na kusimamia Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA) unawaongezea wanajamii namna nyingine ya kutatua migogoro, kama vile juu ya matumizi ya ardhi na maji, moto kichaa, uvunaji wa maliasili, na wanyamapori.
- Vijiji vinajivunia kuhifadhi urithi ambao haupatikani mahali pengine duniani.

Je kukubali kuunda Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA) kunamaanisha vijiji vinapoteza ardhi yao?

Hapana. Ukweli ni kwamba unaweza kuunda Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA) pale tu kama kijiji kimesajiliwa kisheria na WMA kama imesajiliwa pia.

Hata hivyo, kama mmeamua kuendelea na hatua inayofuata, ni vyema mkubaliane juu ya shughuli mtakazokuwanazo, au ambazo hamtafizanya, katika maeneo fulani fulani ya WMA. Kwa mfano, wanajamii wanakubaliana kuwa wakazi hawatakuwa wanalisha mifugo katika baadhi ya maeneo ndani ya WMA, angalau kwa kipindi fulani cha mwaka.

Kukubaliana juu ya maeneo yaliyotengwa kutokuwa malisho ya mifugo kunapunguza uwezekano wa kuwepo migogoro baina ya binadamu na wanyamapori, pia inaruhusu wanyamapori kuzaliana, na inaongeza maeneo yanayoweza kuwa ya kuvutia kwa wageni.

Je manufaa yote yatakwenda serikalini?

Hapana. Kwa sasa wawekezaji wanatakiwa kuilipa serikali ambayo itarudisha sehemu ya malipo hayo kijijini. Utaratibu huu unaendelea kujadiliwa na wengi wanatumaini kuwa sera hii itabadilika ili wawekezaji wavilipe vijiji moja kwa moja.

Kwa nini hadi hivi sasa WMA ni chache sana?

Dhana ya Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA)

(inaendelea)

MASWALI YANAYOLIZWA MARA KWA MARA (inaendelea)

bado ni ngeni hapa Tanzania. Sera ya wanyamapori ya Tanzania ya mwaka 1998 inaziruhusu lakini kanuni na miongozo ya Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA) haikuwa imetolewa hadi mwaka 2002.

Zaidi ya hivyo, mchakatao wa kuanzisha Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA) si kitu ambacho wanajamii wanaweza kufanya kwa urahisi, haraka au wenyewe.

Mwaka 2002, serikali ya Tanzania ilipitisha Jumuiya za Hifadhi za Wanyamapori (WMA) za majaribio 16. Hadi Septemba 2008, 10 zilikuwa zimepitishwa kisheria (kulingana na TNRF).

Lakini jamii ambazo zilivutiwa na kuanzisha WMA na biashara zinazohusiana na uhifadhi zinaeleza manufaa makubwa na kuridhika.

Je wanachama wa WMA wanaweza kusimamia uwindaji?

Kwa wakati huu, serikali kuu, na siyo jamii, ndiyo inayotoa leseni za uwindaji kwa wakazi na watalii. Licha ya hivyo, kwa kuwa WMA nyingi ziko ndani ya vitalu vya uwindaji, kumekuwa na migogoro kati ya makampuni ya uwindaji na wawekezaji ndani ya WMA ambao wanafanya safari zisizo na uwindaji. Hadi sasa vibali vya vitalu vya uwindaji vinaishia mwishoni mwa mwaka 2009. Wengi wanaona kama kufutwa kwa vitalu vya uwindaji kutatoa fursa kwa jamii kusimamia kikamilifu na kunufaika na uwindaji wa vijijini. Mjadala juu ya suala hili hakika utaendelea.

Mwishoni mwa miaka ya 1990, vijiji 19 vilivyo kwenye mradi wa Matumizi Bora ya Maliasili Idodi na Pawaga (MBOMIPA), ulioko karibu na Hifadhi ya Taifa ya Ruaha, vilikubaliwa na Idara ya Wanyamapori kuuza leseni kwa wawindaji wakazi. Mradi wa MBOMIPA uliua kota za kuwinda. Mwaka 1997, walianza kuuza kwenye minada kwa bei ya juu zaidi, kipato kiliongezeka kutoka karibu milioni 5 mwaka 1996 hadi zaidi ya milioni 20 mwaka 2003 (karibu dola za kimarekani 1,000 kwa kila kijiji).

WMA inaundwaje?

Kusaidia jamii kuelewa vipengele muhimu vinavyoongelewa hapo juu na wao kuamua kama waendele mbele ndiyo mwanzo.

Hatua zinazofuata zinajumuisha kuunda timu ya

mipango ambayo ina wakazi na wawezeshaji; kuunda asasi ya kijamii; kuisajili kisheria kwa kufuata taratibu za nchi. Timu ya mipango itaandaa taarifa mbalimbali juu ya matumizi ya sasa na manufaa yanayoweza kupatikana kwa kuanzisha Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA), kutafuta maoni mbalimbali kutoka kwa wanajamii juu ya hofu zao na malengo ya WMA, kushirikisha wadau mbalimbali wakiwemo wa serikali na wasio wa serikali, kuandaa taarifa ya athari za kimazingira, na kuandaa Mpango wa Jumla wa Usimamizi, au Mpango wa Usimamizi wa rasilimali katika eneo lililotengwa kwa ajili ya WMA.

Kwa kufanya hivyo, timu hiyo na wataalam wa nje watahitajika kufuata kanuni za hifadhi za wanyamapori (Jumuiya ya Hifadhi ya Wanyamapori (WMA)) ya mwaka 2002 na mwongozo wa Kuunda na Kusimamia Maeneo ya Usimamizi wa Wanyamapori ya mwaka 2002.

Ni lazima jamii kuunda WMA ili kuwa na mradi wa kijamii (CBV)?

Hapana. Mnaweza kuingia mkataba mzuri na mwekezaji bila kuwa na WMA, ingawa kutakuwa na faida nyingi kisheria kama kungekuwa na WMA. Moja kati ya faida kuu ni kuwa na uwezekano wa ama kuzuia au kuteka mapato yanayotokana na uwindaji, ingawa pia faida hii inaweza kuwa na walakini kwa wakati huu. Faida nyingine ni kuwa kampuni za kitalii zitakazokuwa zinavutiwa zaidi kwenye maeneo yenye hali nzuri, yenye wanyamapori wengi - na WMA zitasaidia kuhakikisha kuwepo kwa ubora wa mandhari na hali ya wanyamapori.

Hata hivyo, watafiti wanataja kijiji cha Ololosokwan kilicho katika Wilaya ya Loliondo kuwa kijiji kilichofanikiwa sana kwenye kuzalisha kipato kwa jamii kinachotokana na wanyamapori nchini Tanzania, na hakiko kwenye WMA. Nyumba za wageni na kambi zinazoendeshwa vizuri na kijiji zinaiingizia jamii kijijini Ololosokwan zaidi ya dola za kimarekani 55,000 kwa mwaka kwa kukodi na gharama za kulala, pamoja na kutoa ajira kwa ma-skauti wa wanyamapori. Kwa ujumla wao vijiji 7 katika wilaya ya Loliondo vinavuna dola za kimarenai 300,000 kwa mwaka bila kuwa na WMA (Nelson 2007).

Kupanga kwa ajili ya WMA ya wanajamii kunafanana, ingawa kunaweza kushirikisha watu wengi zaidi kuliko inavyokuwa wakati wa kupanga kwenye ngazi ya kijiji kwa sababu WMA zinahusisha vijiji vingi zaidi kwa

wakati mmoja. Pia vijiji vinavyohusika vitatayarisha Mpango wa Matumizi ya Ardhi wa Pamoja.

Kwa kushauriana na jamii, CBO iliyoundwa itaandaa Mpango wa Matumizi ya Ardhi pamoja na

- Mpango wa Jumla wa Usimamizi au Mpango wa Usimamizi wa rasilimali katika eneo lililotengwa kwa ajili ya WMA, na
- Taarifa ya athari za kimazingira juu ya jinsi gani shughuli zilizopendekezwa zitaathiri ardhi, maji, wanyamapori na rasilimali nyingine.

Nyaraka hizi zinaelezea shughuli zipi au maendeleo aina gani watu wanaweza kufanya katika maeneo mbalimbali ya WMA na kwa nini. Mipango yote ya matumizi ya ardhi ni lazima ipimwe kitaalamu na kusajiriwa kisheria.

UHIFADHI DHIDI YA KILIMO

“Kama tukihifadhi ardhi yetu kwa ajili ya miti na mimea mingine, na wanyamapori: tutapata kuni, mvua na kuhifadhi maji kwenye udongo ambavyo pia vinatakiwa kwa ajili ya malisho ya mifugo wakati wa kiangazi. Kama ukiwapa ardhi hiyo watu binafsi kuifanya mashamba ya kilimo unafikiri utapata nyasi tena?”

Noah Teveli
Msemaji wa WMA ya Burunge

Hatua ya tano: Kutangazwa rasmi na kupata haki za kisheria juu ya wanyamapori

Kwa kulingana na mipango mbalimbali asasi hii itakayokuwa na mamlaka kisheria itaandika barua ya maombi kwa Mkurugenzi wa Idara ya Wanyamapori kuitangaza kisheria WMA.

Halafu asasi hii ni lazima pia iombe kupewa haki ya kutumia rasilimali za wanyamapori.

Utambuzi huu wa kisheria ni muhimu kwa sababu ni hatua muhimu itakayohakikisha kuwa kuna manufaa yanayotokana na hifadhi ya wanyamapori. Manufaa yana wigo mpana kuanzia kuni za kupikia hadi kumiliki biashara zinazohusiana na uhifadhi (Jedwali namba 1).

MANUFAA KATIKA WMA YA BURUNGE

WMA ya Burunge inaweka mazingira mazuri, hii inavutia wanyama wa porini pamoja na wawekezaji. Uundaji wa aina hii wa WMA utaleta uhifadhi wa muda mrefu wa mazingira na wa kupata kipato. WMA inapata mwekezaji kwa ajili ya kila mtu. Katika mwaka wa kwanza wa Burunge, vijiji vilivyoko kwenye WMA vilipata milioni 34 (fedha za kitanzania). Mwaka wa pili zilipatikana milioni 76.

Noah Teveli,
Msemaji wa WMA ya Burunge

Hatua ya sita: Kuanzisha biashara inayohusiana na uhifadhi (CBV)

Sasa wanajamii wanaweza kuanzisha mradi unaohusiana na uhifadhi (pia unajulikana kama “biashara inayohusiana na wanyamapori” au “mradi wa uhifadhi”), amba o umodani ya WMA au inatumia rasilimali iliyomo kwenye WMA. Mfano ni njia asilia, kambi za uvuvi, mizinga ya nyuki, haki ya kutalii kwa ajili ya safari za kupiga picha au utalii wa utamaduni.

Biashara au miradi ya jamii inayohusiana na uhifadhi mara nyingi ni ya ubia au kuungana baina ya jamii na mwekezaji binafsi. Mwekezaji anatoa mtaji, utaalum wa biashara, mafunzo kazini na ajira kwa ruhusa ya kumkubalia kutumia ardhi ya WMA.

Sura ya 3 inatoa maelezo kiundani juu ya kuchagua, kujadiliana na kugawana manufaa kutokana na biashara au miradi inayohusiana na uhifadhi.

Hatua ya saba: Ufuatiliaji wa mara kwa mara

Wakati wa mchakatowa kuundwa, Bodi ya Wadhaminipamoja na kamati kadhaa na maafisa wa Asasi ya Kisheria watakuwa wamekwishachaguliwa. Maofisa hao wataendelea kufanya kazi ya ufuatiliaji wa WMA, kuhakikisha kuwa mipango inatekelezwa na kanda zilizotengwa zinaheshimiwa, na kuweka wanajamii na wanyamapori katika usalama. Mfano wa hizo kamati ni kama kamati ya utendaji, ya fedha, ya mipango, ya mazingira, na ya usalama. Kila kitu kinawekwa sawa kwa wanajamii na mamlaka ya vijiji ili usimamizi ubaki kuwa wa uwazi.

Askari/skauti wa wanyamapori kutoka katika jamii, amba o kwa kawaida wanapewa mafunzo na kulipwa na wawekezaji, ndio wanaosimamia usalama na kutoa taarifa za wawindaji haramu na wahalifu wengine (kisanduku namba 1).

TUNAONA THAMANI IMEONGEZEKA

“Ujangili ulikuwa tatizo kubwa katika Enduimet. Lakini tangu tuwe na WMA kiwango cha ujangili kimeshuka kwa asilimia 20-30. Hapo zamani, kama majangili wangeonekana, hakuna mtu ambaye angejishughulisha na kufanya lolote. Kwa sasa, wanakijiji wengi, wakisikia tu kuhusu majangili, wanawafuatilia wenyewe. Kuna matukio ambapo nyara zinakusanywa na wanavijiji na kuletwa kwenye ofisi ili zichukuliwe na Idara ya Wanyamapori. Hii inanifanya kufikiria kuwa sasa watu wanapenda uhifadhi kuliko ilivyokuwa zamani

Joseph Lendiy
Katibu wa kuteuliwa, WMA ya Enduimet”

Hatua kuelekea mafanikio

JEDWALI NAMBA 1: FURSA NA UDHAIFU, KAMA ILIVYOONEKANA NA WANAJAMII NA MAOFISA, KWENYE MPANGO WA USIMAMIZI WA RASILIMALI ZA KANDA ILIYOTENGWA KATIKA WMA YA LOKISALE

UMAHIRI/FURSA	OLKONONOI (Njia ya wanyamapori)	EMBARNETI (Makazi ya kudumu)	RONJOO (Kiangazi cha muda mrefu)
Uokotaji wa kuni za kupikia kutoka kwenye miti iliyokauka	✓		✓
Utalii au safari za kuangalia wanyama na kuwapiga picha	✓	✓	✓
Utafiti	✓	✓	✓
Ufugaji wa nyuki	✓	✓	✓
Kuchunga ng'ombe na uhifadhi wa wanyamapori	✓	✓	✓
Mabwawa ya maji (kwa ajili ya mifugo na wanyamapori)	✓		
Elimu na mafunzo	✓		
Njia asilia (kuzifuatilia)	✓		✓
Ufugaji wa minyoo ya silica	✓		
Mabango ya wawindaji	✓		✓
Ukusanyaji wa mbegu	✓		✓
Matumizi ya jumla			
Kambi za muda mfupi			✓
Hoteli/nyumba za wageni			✓
Kambi za kudumu za maturubai			✓
Uchimbaji wa mchanga mitoni			✓
Uvuvi		✓	✓
Sehemu za kufanyia sherehe/starehe		✓	✓
Kambi za michezo ya kuruka au kupaa angani			✓
Kilimo		✓	
Uendeshaji magari ndani ya hifadhi		✓	

UDHAIFU

Sababu zilizofanya WMA ya Lokisale na RZMP kufanikiwa

1. Kupita kwa magari yanayosomba changarawe kwenye WMA	1. Ujuzi wa ujasiliamali
2. Ujuzi mdogo kwa jamii kuhusiana na usimamizi wa maliasili	2. Miradi ya kuongeza kipato
3. Kutokuwa makini katika kutekeleza sheria	3. Uwekezaji katika makambi, hoteli na nyumba za kulala wageni
4. Ujangili kwa ajili ya chakula	4. Kuendeleza na upatikanaji wa masoko
5. Uhifadhi mdogo wa mazingira	5. Uendelezaji wa ranchi ndogo kwa ajili ya mifugo iliyoboreshwa
	6. Utengenezaji wa kiwanja kidogo cha ndege
	7. Kuwepo kwa kituo cha mafunzo ya utamaduni
	8. Mafunzo kwa viongozi wapya na waliopo
	9. Kufanyika kwa ufuatiliaji wa mara kwa mara na kufanyika kwa tathmini zinapohitajika
	10. Miundo mbinu na rasilimali
	11. Maji
	12. Njia za usafiri
	13. Ofisi na vitendea kazi

KISANDUKU NAMBA 1: WAJIBU MKUU WA ASKARI WA WANYAMAPORII

Askari wa wanyamapori wanawajibu mkubwa katika WMA na biashara zinazohusiana na asili:

- Wanalinda ardhi ya jamii na wanyamapori dhidi ya wawindaji haramu, ukataji miti kiholela, uchungaji au ujenzi katika maeneo yasiyoruhusiwa, na uvamizi kutoka vijiji vingine.
- Wanasaidia vijiji kutekeleza shughuli za kanda kama wanachama wake wanavyokubaliana. Wanalinda dhidi ya/kutoa taarifa za migogoro kati ya binadamu na wanyamapori.
- Wanatoa ulinzi kwa wanavijiji.
- Wanasaidia kutunza rasilimali na biashara ambazo jamii inategemea zibaki katika hali nzuri.
- Wataalam wanashauri kwamba timu za askari wanyamapori hufanya vizuri kama:
 - Wanajiona kama ni sehemu ya biashara - wao wakiwa katika Idara ya Usalama.
 - Kama wamepewa mafunzo madhubuti ya kutatua migogoro; uokoaji katika matukio ya hatari; ukusanyaji wa taarifa, na ujuzi wa kutumia vifaa vya kisasa vya kupata taarifa za kijiografia (kujua mahali na usawa wake - GPS) na mafunzo ya mara kwa mara.
 - Wana vifaa vya mawasiliano kama redio za upepo, simu za mkononi, na GPS.
 - Wanasimamiwa na wana kambi.
 - Wanawajibika kwa askari wa wanyamapori wa kijiji au maofisa wengine.
 - Kama ni sehemu ya biashara inayohusiana na uhifadhi, wameajiriwa na kulipwa na mwekezaji, kutokana na mapato ya biashara hiyo.

Mambo ya kuzingatia zaidi ni uwezekano wa kutokuwa na migogoro na wanajamii, kwa sababu maaskari wanyamapori wanatoka miongoni mwa jamii hiyo na wangehitaji kuchukua hatua dhidi ya marafiki au ndugu zao.

“Linaloweza kutokea ni kuwa, tuseme jamii inapata hundi yake ya kwanza ya malipo mwezi Januari - na fedha zote ziwe zimetumika kufikia mwezi Mei. Binadamu wanasahau haraka. Mwezi Juni ni rahisi kufikiria, ‘hatupati faida yoyote kutokana na hii WMA. Tunaweza hata kuiachia mifugo yetu ikachungiwa popote.’ Hapa ni kazi ya askari wa wanyamapori kutoa mifugo ndani ya ukanda usioruhusiwa kuchungiwa, na kuwakumbusha watu kuhusu makubaliano.”

Ben Mwangela
Msimamizi, Huduma za Ujasiliamali
AWF-Kenya

JUMUIYA YA HIFADHI YA WANYAMAPORI YA BURUNGE

WMA ya Burunge ni moja kati ya WMA za majaribio za kwanza.

Eneo lina vijiji 9, na karibu wakazi 45,000 na njia kuu ya maelfu ya wanyamapori wanaosafiri kati ya ziwa Manyara na Hifadhi ya Taifa ya Tarangire.

Sio kila mtu alifurahia wazo la kuanzishwa kwa WMA (angalia Sura ya 5 juu ya Migogoro). Mfuko wa Taasisi ya Wanyamapori Afrika (AWF), asasi isiyoyana kwa kiserikali (NGO) iliyofanya uwezesaji, ilianza kwa kuelimisha, ikihusisha wajumbe muhimu wa vijiji vyote 9 na kuendesha semina vijijini juu ya faida zilizo wakihifadhi wanyamapori na kuendeleza eneo lao kama eneo muhimu la utalii.

Baada ya mikutano mingi na miaka kadhaa ya kufuatilia matakwa ya ukiritimba, WMA ya Burunge ilitangazwa rasmi na kupewa haki ya kutumia wanyamapori.

Vijiji vilikubaliana kuhamisha eneo la makazi, na mifugo mbali na njia za kusafiria wanyamapori ili kupunguza migogoro kati ya wanyama na binadamu. Walianzisha maeneo mengine ya kuchungia kipindi cha mwaka mzima na wakati wa kiangazi.

Hivi leo WMA ya Burunge inapata karibu dola za kimarekani 230,000 kwa mwaka kutoka hoteli za kitalii mbili, Maramboi Tented Lodge na Ziwa Burunge Tented Lodge. Eneo lilikuwa tayari linanufaika lakini mapato yameongezeka. Pia nyumba nyingi za wageni zinajengwa. Fedha hizo zinasaidia miradi ya maendeleo mingi ya kijamii zikiwemo huduma za afya na ujenzi wa shule tatu.

Zaidi ya hivyo, wakazi wamepata ajira katika biashara hizi zinazohusiana na uhifadhi. WMA nayo imeajiri hapo kijijini askari wa wanyamapori zaidi ya 40 na wamepata mafunzo ya kiufundi. Askari hao wanaratibu uzuiaji wa ujangili na ufuatiliaji wa doria, na pia kuchungia katika usalama wa kanda nzima.

Hata hivyo, migogoro inaendelea, na hadi sasa vijiji viwili vimekwishajitoa kwenye WMA, vikidai kuwa havikuafiki kuanzishwa kwa WMA. Majadiliano juu ya hili yanaendelea.

KIKUNDI CHA WANAWAKE CHA MWADA, BURUNGE

Kikundi cha wanawake cha Mwada kinashughulika na utengenezaji wa vikapu na bidhaa nyingine, wana kibanda kwenye soko ndani ya WMA. Wageni ndani ya WMA ndio wateja wa kikundi, wanapata oda kutoka kwenye mahoteli na biashara nyingine pamoja na maonesho ya kibiashara.

Hatua kuelekea mafanikio

Kabla ya kuundwa kwa kikundi hiki cha kinamama, baadhi ya akinamama walikuwa wanatumia muda wao mwingi kufanya vibarua vigumu mashambani ambavyo vilikuwa na ujira duni.

Wakati baadhi yao walikuwa wanatengeneza vikapu tangu siku za nyuma, mafunzo waliyopewa na AWF yaliwasaidia kuongeza ujuzi na kuwa wabunifu zaidi. Kikapu kingeweza kuuzwa kwa shilingi 1,000 hapo zamani; kwa sasa kikapu hicho kinauzwa kwa shilingi 10,000 za kitanzania au zaidi.

"Vikapu ni vizuri sana, wateja wengine wanapandisha juu bei" anasema Josephine Simons, mwezesaji wa kikundi kutoka AWF. "Siku moja nilimsikia mwanamke mmoja anasema kwa mshangao: 10,000? Hiyo haitoshi, nitakulipa 15,000!"

Kikundi hicho cha wanachama 30 kinafanya kazi kama Bodi ambayo inawakilisha akinamama wa kijiji

cha Mwada. Sehemu ya mapato inakwenda kwenye akiba ya pamoja, sehemu nyingine kwenye kikundi na nyingine kwa wanachama wa kikundi. Akiba ya pamoja inamaanisha kwamba wanakikundi wanaweza wakakopa hapo ili kujisaidia wakipatwa na dharura au karo ya shule kwa watoto.

Fursa ya kupata fedha ina maana sana kwa kaya ngazi ya kijiji. "Wakati mume wa mwanamke mmoja alipofariki, wakwe zake walichukua ardhi yake. Alibaki na nyumba ya manyasi tu na watoto wake watano. Kwa bahati nzuri alikuwa na akiba iliyotokana na mauzo yake ya vikapu. Alikodisha ekari nne kwa ajili ya kupanda mahindi. Baada ya msimu mmoja wa kilimo, na kuendelea kutengeneza vikapu, aliweza kununua ardhi yake - ekari tano katika kijiji cha Mwada".

Kikundi kinaandaa biashara ya ufinyanzi pia.

Hatua kuelekea mafanikio

Mambo muhimu ya kukumbuka

1 Hatua za kuunda WMA ni ndefu, zenye ukiritimba na ngumu. Makadirio ya gharama za kuianzisha yako kati ya dola za kimarekani 100,000 hadi 250,000 - ni wazi kuwa juhudi za kijiji peke yake hazitoshi bila usaidizi wa kifedha kutoka nje. Hivyo itabidi jamii zianzisha ubia na wawekezaji binafsi na wabia wengine kwa kushirikiana na taasisi zenye wataalam muafaka ili kusaidia utekelezaji wa mchakato huu.

2 Sheria za serikali, sera na kanuni zinapingana hivyo kusababisha mkanganyiko kuhusiana na haki, wajibu na manufaa. Zinabadilika kutokana na jinsi jamii husika itakavyokuwa imepingana au imekubaliana na uhifadhi huo. Lazima jamii zifahamu hali hii na zitapaswa kufuatilia kwa karibu mabadiliko ya kanuni na miongozo.

3 Maeneo ya uwindaji kwa sasa yanapewa kipaumbele kuliko matumizi yasiyoathiri wingi wa wanyamapori, hata kwenye WMA. Uwindaji unasababisha safari za upigaji picha zishindikane na biashara nyingine za uhifadhi pia. Uwindaji unaweza ukafaa zaidi kwenye hifadhi za taifa za ndani zaidi ambako kuna uwezekano mdogo wa matumizi ya utalii usioathiri wanyamapori. Uwindaji ni wa kiwango kikubwa katika maeneo yanayojulikana sana, kama ukanda wa utalii wa kaskazini mwa Tanzania, ambako mapato kutokana na safari za upigaji wa picha yanaweza kuwa makubwa kuliko yale ya uwindaji kwa sababu ya idadi kubwa ya watalii wa kupiga picha.

Mambo muhimu ya kukumbuka

FAHARASA

- Baldus, R.D. and Siege L.** 2001. *Experiences with Community Based Wildlife Conservation in Tanzania*. Tanzania Wildlife Discussion Paper No. 29. Dar es Salaam: Wildlife Division and Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ).
- Bovarnick, A. and Gupta, A.** 2003. *Local Business for Global Biodiversity Conservation: Improving the Design of Small Business Development Strategies in Biodiversity Projects*. New York: United Nations Development Programme.
- Igoe, J. and Croucher, B.** 2007. "Conservation, Commerce, and Communities: the Story of Community-Based Wildlife Management Areas in Tanzania's Northern Tourist Circuit."
- Ministry of Natural Resources and Tourism (MNRT).** 1998. *The Wildlife Policy of Tanzania*. Dar es Salaam: Government Printer.
- Ministry of Natural Resources and Tourism (MNRT).** 2001. *Community-based Forest Management Guidelines*. Dar es Salaam, Forestry and Beekeeping Division.
- Ministry of Natural Resources and Tourism (MNRT).** 2002. *The Wildlife Conservation (Wildlife Management Areas) Regulations*. Dar es Salaam: Government Printer.
- Nelson, F.** 2004. The Evolution and Impacts of Community-based Ecotourism in Northern Tanzania. Drylands Issue Paper No. 131. London: International Institute for Environment and Development (IIED).
- Nelson, F.** 2007. Emergent or Illusory? Community Wildlife Management in Tanzania. Drylands Issue Paper No. 146. London: International Institute for Environment and Development (IIED).
- Sachedina, H.T.**, 2009. *Wildlife is Our Oil: Conservation, Livelihoods and NGOs in the Tarangire Ecosystem, Tanzania*. Doctoral thesis for School of Geography and the Environment, University of Oxford.
- Sosovele, H.** 2005, "Tourism Development and Poverty Reduction Initiatives from Tanzania: Lessons for Practice," presented at the International Institute of Peace for Tourism Conference, 2005.
- Tanzania Natural Resource Forum (TNRF)** 2008. (Jumuiko la Maliasili), Wildlife for all Tanzanians: Stopping the loss, nurturing the resource and widening the benefits. An information pack and policy recommendations. Also at www.tnrf.org
- United Republic of Tanzania.** The Wildlife Conservation Act, 1974. Dar es Salaam: Government Printer.
- United Republic of Tanzania (URT).** 1997. *The National Land Policy, Second Edition*, Ministry of Lands, and Human Settlement Development, Dar es Salaam.

